

כתרי תורה

לק"י • פרשת לך לך ה'תשפ"א ב'של"ב • גליון כ"ז
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

לזכות הגאון הרב חיים מימון ב"ר שלמה נהרי שליט"א והרב חזקיהו רפאל אליהו אליעזר בן תורת שליט"א ומרת נעה ב"ר אבנר תחיל' לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל • אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה במייל avish964@gmail.com

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי שלמאן ב"ר יחיא חבשוש זלה"ה
מח"ס אשכולות מרורות - י"ג מרחשון תרפ"א
רבי יוסף ב"ר יהודה צוראני (אריה) זלה"ה
אב"ד מחות - י"ג מרחשון תשכ"ט
רבי אביחי ב"ר אברהם יצחק זלה"ה
מח"ס מסורת תימן בעוף ובבהמה - י"ג מרחשון תשע"ב
רבי שלמה ב"ר יחיא קורח זלה"ה
מח"ס עריכת שלחן ורבה של בני ברק - י"ג מרחשון התשע"א
רבי סעדיה ב"ר יפת (חסד) ברהום-שרעבי זלה"ה
מח"ס והגדת לבנך - י"ד מרחשון תשע"ב
רבי עובדיה ב"ר שמריהו יונה זלה"ה
חבר בד"ץ העדה"ח הספרדית - י"ד מרחשון תשע"ט
רבי אברהם ב"ר שלום שאקזי זלה"ה
מח"ס היכל עבודת השם - ט"ו מרחשון תשנ"א
רבי שלום ב"ר לוי אלשיך זלה"ה
רב ביהכ"ס אלשיך - י"ז מרחשון תרנ"ט
רבי צאלח ב"ר מנצור נגר זלה"ה
ראב"ד אלקפלה - י"ז מרחשון תש"מ
רבי שלמה ב"ר משה דמארי זלה"ה
רב מושב תרום - י"ח מרחשון תשס"ח
רבי שלום ב"ר אברהם צנעאני זלה"ה
רבה של סוואדיה - י"ט מרחשון תשכ"ט

כתר של-א"ש

כשיצא אברהם ושרה לארץ ישראל לקחו עמם 'את כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן' ופירש"י דפשוטו של מקרא אלו עבדים ושפחות שקנו בחרן, ועשה מלשון קנין הוא. ועוד פירש דהם אותם שהכניס תחת כנפי השכינה כדאיתא בבב"ר (ל"ט י"ד) שהיה אברהם מגייר את האנשים ושרה את הנשים. וכ"כ במדרש אור האפילה שהם האנשים שהגיעו עמו ליחוד ה' ולשלילת ע"ז, ובס"פ ראה כתב, כי מעוצם השגתו את דרך האמת שהגיע בה לאהבת ה', קרא לבני אדם להאמין בו ולהשיג אהבתו. ואף לימדם את תורת ה' כדאיתא בע"ז (ט, א) וכן דקדק מהר"ש בדיחי זלה"ה בעולת שלמה שנרמו זה בפסוק ונברכו בך כל משפחות האדמה ב"ך הם כ"ב אותיות התורה שאתה מלמד לעם. והנה אונקלוס תרגם, וית כל קניניהו דקנו, ויש כל נפשאת דשעבידו לאוריתא בחרן. ודקדק בעל מרפא לשון, כי אין פירוש זה כרש"י דא"כ היה לו לומר וית נפשאת דגיירו בחרן, כי לשון שעבוד שהוא בכפייה, אינו שייך בגרים שאין כופין אותם להתגייר אלא אדרבה מחמירים עליהם, שאם ירצו לחזור יחזרו בהם. אלא הם עבדיו ושפחותיו שהכניסם תחת כנפי השכינה ככל עבד כנעני המתחייב במצוות כאשה. וכן מצאתי במדרש הביאור אמרו חכמים ז"ל אלו אנשי ביתו שגייסם ושלמדם דרך האמת. ולדבריהם, צ"ל דמה שנזכרו עבדיו ושפחותיו משאר רכושו, לפי שלא רק רכשם אלא אף עשאם, שיש לו גם חלק ביצירתם הרוחנית שהביאם לחיי עולם הבא. ויתירה מזו מצאתי למהר"ח סינאוני זלה"ה (עטרת תפארת עמ' כ), שהיו קונים עבדים ושפחות והיו מגיירים אותם ומכניסים אתם תחת כנפי השכינה, וזו היתה מטרתם בקניית העבדים והשפחות להרבות המאמינים בעולם. ונראה שלא נחלקו שהיה אברהם מודיע ומשפיע לבני דורו, אלא מי הביא עמו לחרן את תלמידיו או את עבדיו. עכ"פ מי שאהבת ה' בליבו ירזו עצמו להשפיע על סביבותיו להדבק בתורת ה', ובפרט בעת הזאת, אשר הלבבות פתוחות ותמהות על מה עשה ה' ככה, נקל יותר ללמד לבני יהודה דעת לקרבם לתורת ה'.
שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומיסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ
כף חלבית שנכנסה בטעות לסיר בשרי והוציאוה מיד

א] מעשה באשה שהכניסה כף לתוך תבשיל בשרי שעל האש, אך כהרף עין הבחינה שהכף חלבית והרימה אותה מהתבשיל. לטענתה, הכף לא הספיקה להתחמם. ועתה בא בעלה ושואל האם הכף צריכה הגעלה [בנוסף הביא ראיה לאסור את הכף, מהגעלת כלי שפולט איסורו, אף שמוציאים אותו מיד מהיררה הרותחת].

תשובה: הנה נחלקו האחרונים, לעניין איסור שנפל להיתר והוציאוהו מיד, האם האיסור נפלט מיד בשעת הנפילה ואוסר (פמ"ג י"ד סוף סימן ס"ח משב"ז ד"ה הדין הראשון), או שעדיין לא הספיק לפלוט טעמו ומותר (פתחי תשובה סימן ק"ה ס"ק ח', ערוך השלחן שם סעיף מ"ג). ואף שלעניין הגעלת כלים, המנהג להכניס את הכלים לתוך המים הרותחים ולהוציאם מיד (שור סימן תנ"ב, וכן הוא מנהגו ע"י שתי"ש שם בהקדמת הסימן בשם פרי חדש י"ד סימן קכ"א), ודלא כסברת המצריכים להשהות מעט (ט"ז סימן תנ"ב ס"ק ב', שער הציון שם ס"ק ג'), מ"מ א"ל מרן שליט"א שאינו זמן כהרף עין כבשאלה הנ"ל אלא מעט יותר].

ולמעשה הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א, שאפשר להקל בצירוף ספק אחר, כגון כשמסופק אם יש ששים כנגד הכף, או בצירוף מחלוקת הפוסקים (יו"ד סימן צ"ד סעיף א') אם משערים כנגד כל הכף או רק כנגד מה שנכנס לסיר. ולעני"ד יש לדון מצד נוסף, כי כל מה שדברו הפוסקים הוא לעניין פליטה שבזה יש צד שתיכף שנפל ברותחים, פולט. אבל הבליעה הלא נעשית אחר הפליטה (משנ"ב סימן תנ"ב ס"ק ג'), ולכן נראה דאין לאסור את הכף מחשש שבלעה מתבשיל הבשר.

זמן ענית כשם שנכנס לברית וכו'

ב] תקנו חכמים שהאב מברך בשעת המילה ברכת להכניסו בבריתו שלאברהם אבינו והעומדים שם אומרים, כשם שהכנסתו לברית וכו' (שבת קל"ז). ולפי מנהגנו, ברכה זו נאמרת בין מילה לפריעה (כדעת מרן השו"ע יו"ד סימן רס"ה סעיף א' וכן הוא מנהג האשכנזים. ואצל הספרדים, יש מהם שמברכים ברכה זו לפני הברכה על המילה). ועניית השומעים כשם שהכנסתו וכו', משמע בגמרא שהיא ענייה על ברכת להכניסו, וי"א שכך הוא מטבע הברכה ולעיכובא (משמעות מחצית השקל סימן רי"ט ס"ק ב'). ואין להקדים את ברכת שהחיינו לעניית הציבור, שהרי אין הכרח לברך שהחיינו מיד אחר ברכת "להכניסו", ואפשר לברכה אף אחר ברכת אשר קידש ידיד (רמב"ם פ"ג מהלכות מילה ה"ג). וע"כ העיקר כמנהגנו להסמיק את עניית כשם לברכת להכניסו (וכשאבי הבן מל, ומברך ברכת "להכניסו" קודם ברכת "לימול את הבן" כמבואר בשו"ת עול"י ח"ב סימן ר"ח אות ה', פשוט הוא שגם אז יענו הציבור סמוך לברכתו קודם ברכת לימול וכו'), וכבר תמדה על מנהג שאר קהילות שאינו כן (בריתי יעקב להגר"ש דבליצקי עמוד ה'). ועל מה שמצוי בזמננו גם בקהילותינו ששינו זאת, כתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א (עול"י שם) שאין זה כי אם חוסר התבוננות ויש לעורר את לב הרבנים והמוהלים להחזיר העניין לישנו ולמתכונתו.

ברכת הלבנה כשהיא מכוסה בענן דק

ג] מצוי בחדשי החורף שהלבנה מכוסה בעננים בזמן ברכת הלבנה. ואם התחיל לברך על הלבנה וכוסתה בענן, יגמור הברכה (שו"ת הרדב"ז סימן שמ"א). אמנם לכתחילה לא יתחיל ברכת הלבנה, אלא אם משער שתישאר גלויה עד סיום הברכה (מג"א סימן תכ"ז ס"ק א', שת"ז ס"ק ב'). ואם מכוסה היא בענן דק ואורה קלוש אך נראית צורתה, יכול לברך (רדב"ז שם, משנ"ב סימן תכ"ז ס"ק ג'). ומנהג הספרדים שלא לברך אלא א"כ איננה מכוסה כלל (כף החיים שם ס"ק ח"י) וכן נהג החזו"א (ארחות רבינו ח"ג עמוד רנ"ה). ולדין העיקר שמברכים ברכת הלבנה גם כשהיא מכוסה בענן דק (שת"ז שם, מהר"י"ן בעץ חיים דף קנ"ח ע"ב). ושאלתי את מרן הגר"י רצאבי שליט"א, האם יש עדיפות לברך במוצ"ש אף שהיא מכוסה בענן דק או להמתין לימי השבוע, והשיב דמכיון שמן הדין מותר לברך על הלבנה כשהיא מכוסה בענן דק, יש לברך אז ולא להמתין, שמא ישכחו לברך לגמרי.

מעשה שרי בבית פרעה במשנת רבותינו

ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אלה יפת מראה את: והיה כי יראו אותך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אותי ואותך יזיו: אמרי נא אזוהתי את לבוען ייטב לי בעבורך וזויתה נפשי בגללך (י"ב, י"א-י"ג) מה חשש אברהם אבינו

[א] הנה חשש אברהם אבינו ע"ה שמא יהרגוהו ממש כדי ליקח את אשתו, שכעת היא אשת איש. וקשה אם נזהרים הם מאיסור אשת איש, למה לא יזהרו מרציחה. וביאר במשכיל דורש במעשה דאבימלך (כ', י) בשם רבי יעקב בורזאנו ז"ל שאמר אע"ה רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי. דמילת רק מיעוטא היא, שמיעוט יראת שמים יש להם, והעדיפו לעבור פעם אחת על איסור רציחה מאשר בכל ביאה וביאה על איסור א"א. וכן מצאתי כאן בפירושו ריב"א על התורה. ועוד כתב ריב"א בשם הר"ר מתתיה מאבלוק, דאחר המבול שלקו על הזנות, נזהרו יותר מעריות. ותירץ נוסף י"ל ע"פ המבואר במרפא לשון (ע"ה"פ חיתה נפשי בגללך) דלא חשש שיהרגוהו ממש אלא כי מחמת שיתקנאו בו ימנעו מלפרנסו עד שימות ברעב מאליו, ולשרה ייטיבו כדי לישא אותה אח"כ. וע"ש, דלפ"ז א"ש בא על הסדר, מה שאמר תחילה למען ייטב לי בעבורך, דהיינו שלא ימנעו לפרנסני, ובוזה חיתה נפשי.

איך הותר לשרה לומר שהיא אחותו

[ב] ויש להתבונן בעניין זה, דחשש זה יכול להתיר מה שהוצרכה שרה לשקר ולומר שהיא אחותו, וכמו שביאר בונה שלום ע"פ מש"כ רס"ג בתפסיר (י"ב) אכאף אן ראון אלמצריון, פ"י ירא אני כשיראו אותך המצרים וכו'. ומיראת הסכנה הוכרח אברהם לצוותה לשקר. ועוד שאינו שקר גמור, דהלא אחותו היא מן האב, כאמרו (כ', י"ג) וגם אמנה אחותי בת אבי היא, וכמו שפירש"י שם שהיתה בת אחיו הרן ובני בניו הרי כבנים. ובמדרש הגדול איתא שאין אדם נמנע מלקרות לקרובתו אחותו. אך על איסור אשת איש יפלא, איך לא חשש אברהם שתבא שרה לבית פרעה והלא אשתו היא ותיכשל חלילה נוע"י בחזקוני ובשפתי חכמים דאם ישאלו עליה יאמר שהלך בעלה למדינת הים ואנו מבקשים אחריו. ואכן כתב הרמב"ן ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה, שהביא את אשתו הצדקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח בשם שייציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש באהים כח לעזור ולהציל.

[ג] ומהר"י קורח במשכיל דורש תמה על דברי הרמב"ן, וכי חשודים הם האבות לעבור על מצות ה', ובפרט שיכל לתקן זאת בקל (כדבריו בסמוך שגירשה). ועוד דהלא אמר הקב"ה לאבימלך (כ', י) השב את אשת איש כי נביא הוא, וידע שלא נגעת בה. מבואר דאם לא כן לא היה אע"ה קרב אליה כל הימים מחמת שנאסרה עליו, הרי שהכתוב הודיע צדקתו של אע"ה מתחילה ועד סוף. וכונתו דצדיק כזה בוודאי לא היה מכשיל את אשתו באיסור אשת איש.

וליישב דברי הרמב"ן שמא י"ל דס"ל כרבינו דוד (הו"ד ברין סנהדרין נח, ב) שכתב כי קרוב הדבר שב"נ אין לו היתר בגירושין, שלא ייחד הקב"ה שמו על הגירושין אלא בישראל, ע"ש. וממילא לא יכל אע"ה להתירה. אלא דעדיין קשה היאך צדיק כזה יכשיל את אשתו באיסור א"א. ולחומר הענין, צ"ל בכונת הרמב"ן כמ"ש במדרש הגדול כאן, עליה אמר הכתוב בטח בה לב בעלה, שבטח בה שלא תגע בה כל בריה. ולכך לא חש לגרשה, ומ"מ היתה התביעה עליו שלא היה לו ליכנס לחשש מכשול עון. וכעיי"ז איתא בזה"ק (תוריע נב, א) וגם שמלאך נשלח לשומרה. ועיי' בחזן טוב כאן.

כיון שעמד וגירשה מותרת לכל אדם

[ד] אך במשכיל דורש ביאר, כי כאן הודיע הכתוב זהירותו וחכמתו של אע"ה, שטרם שנכנס למצרים פשפש בעצמו אם יש דבר מונע או מזיק לו מלרדת לשם, וכשהתבונן שיתנו המצרים עיניהם בשרה, ואז ינזק כאמור, עמד לתקן זאת והסכימו לפרוש זה מזו, ובוזה נתגרשה כדן בני נח כמבואר ברמב"ם (פ"ט מהלכות מלכים ה"ח) דכיון שאין להם נשואין אלא משכנסה לביתו הרי היא אשתו, אין להם גירושין בכתב אלא כל זמן שירצה הוא או

היא לפרוש זה מזה פורשין והותרה לכל אדם. ומה שעדיין הוצרך לומר אמרי נא אחותי את, ביאר שם, כדי שימצא חן בעיני המצרים לפרנסו ולהטיב לו בעבורה. וכו"כ באור החיים ע"ה"פ אמרי נא אחותי את, דלא רצה שתאמר כי איש נכרי הוא, למען ייטב לי בעבורך, שאם היה נכרי אין להם ענין להטיב לו. ועיי' מש"כ בסמוך בשם הכתב סופר.

וכן מצאתי בספר אמרי נעם (קובץ מפירושי רבותינו בעלי התוספות על התורה ועוד, לרבי יעקב דילישקאש, י"ל בקושטא שנת ש') שהקשה איך עבר אע"ה על לפני עור שהכשיל את פרעה באיסור א"א ותירץ שעמד וגרשה באותה שעה. נוע"י מש"כ רבינו בחיי (כ', ב') בשם רבינו חננאל שכאשר בא אברהם לגרר גרשה, ומדבריו נראה דבמצרים לא גרשה, ע"ש. ומה שנענש פרעה אף שלא היתה א"א, צ"ל כדאיתא במדרש תנחומא (אות ה') שהיתה שרה צווחת לפני הקב"ה שלא יתעלל בה רשע זה, א"ל חייך אין דבר רע נוגע בך ובבעליך וכו' ופרעה וביתו אני אעשה בהן דוגמא וכו'. הרי דעונשם של פרעה וביתו היה למען ישמעו ויראו באי עולם ולא יהיה יד אחרים באברהם ושרה. וכו"כ בכתב סופר ע"ה"ת. ויש מה להאריך בזה ואכמ"ל.

[ה] וכבר ציין נכדו הגר"ש קורח זלה"ה (בהערותיו למשכיל דורש שם) שכעיי"ז ביאר בכתב סופר, דהוקשה לו איך לא היה קשה לאברהם כי תבעל שרה באיסור א"ש לגוי, ואולי טוב יותר שיהרגוהו משתכשל באיסור. ותירץ שגירשה בפני שני עדים מהנפש אשר עשה וגו', ומה שהוצרך לומר אחותי היא, כי ראוה שבאה עם אברהם ולא יכל לומר שאין לו שייכות עימה. אך לדבריו נמצא שגירשה כדן ישראל. ואכן הביא שם מבעל משך חכמה (לקמן כ', י) שכתב כדברי רבינו דדין בני נח היה להם, ומשפירש הימנה הרי היא מותרת לכל אדם, ע"ש.

ראיה שהיה לו לגרשה בגט כדן ישראל

[ג] ולכאורה יש להביא ראיה לדרכו של הכתב סופר דהא תנן (קידושין פב, א) מצינו שעשה אברהם כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי, וישמור משמרת מצותי חקותי ותורת. וכן אמר רב (יומא כה, ב) קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר וכו', וא"כ בגט היה לו לפטרה כדן ישראל (ועיי' במהרש"א בח"א דממתניתין לא שמעינן אלא שעשה אברהם כל התורה והיינו מצות עשה, וקמ"ל רב שקיים כל התורה גם מצות לא תעשה). ונבשם טוב (פ"ט ממלכים ה"א) כתב דאף שקיים לא לימד לבני דורו אלא מה שנצטווה, עיי"ש. וכן מצאנו להדיא בתרגום יונתן (כ"א, י"ד) כששלח אברהם את הגר ז'פטרה בגיטא', הרי שלא נהג בעצמו כדן בן נח לפרוש הימנה אלא בגט ממש שילחה. ובחשק שלמה (קידושין פב, א) הביא ראיה לדברי יב"ע שגירשה אברהם ולא רק שלחה מעל פניו, שהרי כשהחזירה הכתוב אומר (כ"ה, א') ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה, הרי שעשה בה ליקוחין הם הקידושין. ומוזה גם יש ללמוד שכדן ישראל נהג בליקוחין, שהרי ב"נ רק בעולת בעל יש להם (סנהדרין נז, ב) וא"צ ליקוחין.

קודם המילה דינו כבן נח

[ד] וליישב דברי בעל משכיל דורש והמשך חכמה, י"ל דהנה כבר חידש מהרש"א ביבמות (ק, א) דעד שלא נימול אברהם לא קיים כל התורה, דכל גר לא נצטווה במצות עד אחר מילה, ובוזה ביאר איך הותר אברהם בהגר, הלא מצרית היא, והוא דבר שעתידה תורה לאסור, אלא דכיון שכבר נשאה בהיתר קודם שנימול, לא הוצרך לפרוש הימנה. ומעתה א"ש, דהכא קודם שנימול אברהם היה כדמוכח מסדר המקראות, לא הוצרך לגרשה כדן ישראל אלא משפירשו זה מזו, מגורשת היא. אך לאחר שנימול שגירש את הגר כבר קיים כל התורה והוצרך לפטרה בגט. (ומה שלא חש אז לאיסור מצרית, כתב בחשק שלמה שם בשם מדרש תנחומא שהיה זה ע"פ הדיבור, ע"ש. ועיי' למהר"ש בדיחי בעולת שלמה ט"ו, ב').

[אכן במשך חכמה העמיד הא דשלחה כדן ב"נ על מעשה דאבימלך, ושם הלא היה זה לאחר שנימול אברהם. ולדבריו צ"ל כמ"ש בשאלת יעבי"ן (ח"ב סי' ט"ו) דנהי שקיים כל התורה עדיין לא קידש את שרה כדן ישראל שהרי היה ב"נ ואין קידושין תופסין בב"נ, וממילא י"ל ג"כ שא"צ לגרש כדן ישראל אלא כדן ב"נ. ועיי' בחכצלת השרון (לקמן כ', ג) שהאריך בפתגמא דנא. וכן בהערת הגר"ש קורח זלה"ה הנזכרת.]

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו - מוהר"ר יוסף ב"ר יהודה צוראני (אריה) זלה"ה

רבינו ששימם כאב"ד מחוית חיובל שנים והיה כאב לבני קהילתו ונשאם על ליבו לדאוג ולטרוח בתקונם הגשמי והרוחני בעצה ותושיה, אך מאידך עמד בתקיפות על משמר התורה הקדושה והמוסרה. כל ימיו לא פסק פומיה מגרסא לשקוד על דברי תורה וכשנסתפק באיזה ענין, לא חס על כוחותיו והזדרז לילך לרבותיו מוהר"ר יעיש השאש זלה"ה בעיר אלצובר, ומוהר"ר יהיא יצחק הלוי זלה"ה שבצענא, ולברר עמם הסוגיא עד שהיתה מחוורת כשמלה. מיראתו ואהבת ה' שבקרביו היה זהיר ורווי לבא ראשון לבית המדרש ואף ביציאתו המתין להיות אחרון, ובקונתו כשנשתחו בני ביתו לפעמים ואיחר במעט את זמן התפילה היה נראה עליו צער גדול כמי שאבד עולמו. ואף בזקנותו עתות השרב או בחורף בימות הגשמים לא מנע עצמו מביהמ"ד. תפילתו במתינות ובדקדוק גדול, ופעם התפלא איך סיים ש"צ את התפילה מהר כ"כ, הרי אני אומר רק את המילים כפשתן בלי שום כונתו, וארכה לי הדרך. זיע"א.